

Kitap Eleştirisi

İsmiyle uyuşmayan bir kitap

Mehmet İnanç Turan

Marx'ı Anlamak

Denis Collin

çev.: Işık Ergüden

Versus Kitap Yayınları, 2008

Okuyucu bir kitabı satın alırken çoğu kez kitabın ismine ve kitabın arka kapağındaki tanıtım yazısına bakar. Versus Yayınevi tarafından çevrilmiş Denis Collin'in *Marx'ı Anlamak* adlı kitabının arka kapağında şöyle yazıyor:

“Tarihin Sonu”nun ilan edildiği, toplumsal çatışmanın eskidiği gerekçesiyle bilinçli olarak göz ardı edildiği bu dönemde Marx bizi “toplum”un bağrındaki radikal antagonizmayı deşifre etmeye davet etmektedir. İşgünü süresinden mali sermayenin gelişiminden doğan mülkiyet biçimlerine dek uzanan Marxçı siyasal iktisat eleştirisi bütün güncelliğini korumaktadır. “Tarihsel Marksizm”in trajik yenilgisinin ardından, insanın özgürleşmesi düşüncesinin yeniden-yapımı için en verimli güzergâhlar da yine Marx okumalarından doğacaktır.

Denis Collin'in bizi davet ettiği okuma son derece incelikli ve düşündürücü, gelecekteki toplumsal mücadelelere ışık tutucu nitelikte.¹

¹ Denis Collin, *Marx'ı Anlamak*, çev. Işık Ergüden, Versus Kitap, 2008, Arka kapak.

Devrimci Marksizm

Bu sunuş bir gerçeği dile getiriyor: Yıkılmış “Sovyet Marksizmi”ne karşı, Marx’a dayanan gerçek bir Marksizmin var olduğunu. Ve Marx’tan yola çıkarak onun öğrenilmesini öğütlüyor. Doğal olarak Marx’ı (Marksizmi) anlatan bir kitabın heyecanını ve umudunu yaratıyor. Ve siz büyük iştahla kitabı alıp okumaya başlıyorsunuz.

Kitabın girişinde bir not var:

Bu eser Fransız Kùltür Bakanlığı – Ulusal Kitap Merkezi’nin katkılarıyla yayımlanmıştır.²

Bu not, Marksizmi Marx’a uygun anlatacak Denis Collin’in kitabını daha ilginç kılıyor.

Hemen kitabın önsözünü bir çırpıda okuyorsunuz ve hayallerinize ilk darbeyi alıyorsunuz. Önsöz’de şöyle fikirler var:

- Marx’ta sınıf mücadelesi teorisi yoktur.
- Marx’ta gerçek bir devlet teorisi yoktur.
- Engels, Marx’ın düşüncelerini tamamlanmış gibi sunarak Marksizmi (Marx’ı) daraltmıştır.
- Marx, felsefe yapmanın yeni bir biçimini kullanır; ama bu felsefe boş bir felsefedir.
- Marx, hem Hegelci, hem anti-Hegelcidir. Hem materyalisttir, hem materyalizmi eleştirir. Hem ekonomi politiği eleştirir, hem de sonuncu ekonomi politikçidir. Hem devletçi, hem anti-devletçidir.

Denis Collin’in kendi sözleriyle şöyle:

Esasen Marx’ın eseri tamamlanmamıştır; göreçeğimiz gibi bu eserde ne sınıf mücadelesi teorisi, ne gerçek bir devlet teorisi bulunur, oysa ki Kapital yazarının niyeti, siyasal iktisat eleştirisini buraya kadar vardırmaktı. Engels’e yönelik bir eleştiri getirilecekse, bu eleştiri, dostunun düşüncesine ihanet eden kötü bir materyalist olması değil, sürekli yeni sorgulamalar ortaya atan bir düşünceyi tamamlanmış olarak sunmasıdır.

(...)

² A.g.y., Giriş bölümü.

Marx –Etienne Balibar’ın söylediği gibi– felsefe yapmanın yeni bir tarzını başlatsa da, yine de bu felsefe boş bir felsefedir.

(...)

Marx hem Hegelci hem anti-Hegelcidir, hem materyalisttir hem de materyalizmi eleştirmektedir, hem siyasal iktisadı eleştirmektedir hem de sonuncu klasik iktisatçıdır, hem devlet-karşıtı hem de devletçidir.³

Demek ki, Denis Collin’e göre Marksizm bir çorba. İçinde ne ararsan var. Uzlaşmaz görüşleri uzlaştıran bir Marx betimlemesi yapıldığı zaman, kendi içinde tutarlılığı olan bir sistemden, bir dünya görüşünden bahsedilebilir mi?

Denis Collin bize Marx’ı böyle sunarak Marx’ın inandırıcılığını ortadan kaldırıyor. Eğer Marksizm gerçekten ”çelişik görüşler yumağı” ise, onun temel tezleri yoksa, anlaşılması gereken bir Marksizm de, Marx da olamaz.

Marx’ın, Engels’in görüşleri olgunlaşmış haliyle birden ortaya çıkmamıştır. Bütün bilimsel görüşler, bebeklik-çocukluk-gençlik-olgunluk döneminden geçerler. Marksizm de böyle bir gelişim yaşamıştır.

Marx ve Engels başlangıçta genç Hegelcidir. Sonra Hegel’i aşarak Feuerbach’a ulaşırlar. Sonra onu da aşarak Marksizme. Marksizmin eleştirmenleri bilinçli bir tutumla Marx ve Engels’in gençlik yapıtlarıyla, olgunluk yapıtlarını karşılaştırarak çelişki bulmaya çalışırlar. Şüphesiz ki, çelişkiler vardır; olmak zorundadır. Zaten Marx ve Engels’in kendisi bu çelişkileri ortaya sermekten korkmazlar.

Sözgelimi Marx ve Engels, ekonomi politiğin bilimsel eleştirisine ulaşınca kadar “emeğin değeri” ile “emek-gücünün değeri” arasında ayırım yapamamışlardır. Marksizmi eleştirmek isteyenler bu çelişkiden yararlanabilir. Ama Engels’in kendisi bu çelişkiyi (yanlışı) açıkça ortaya koyar ve şöyle yazar:

Kırklarda, Marx, ekonomi politiğin eleştirisini henüz tamamlamamıştı. Bu, ancak ellilerin sonuna doğru gerçekleşti. Onun için, Ekonomi Poliitiğin Eleştirisine Katkı’nın birinci kısmından (1859) önce yayınlanan yazıları, birçok bakımdan, 1859’dan sonra yazdıklarından farklıdır. Bundan önceki yazılarında öyle deyimler, hatta başlıbaşına öyle tümceler vardır ki, sonraki yapıtları açısından talihsiz, hatta yanlış görünürler.⁴

3 A.g.y., s. 6, 7.

4 Friedrich Engels’in 1891 tarihli Sunuş yazısı, Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye/Ücret, Fiyat ve Kâr*, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, 1979, s.16.

Marksizmi güçlü kılan onun temelinde yatan yöntemdir ve bu da diyalektik eleştiridir. Bu eleştiri sayesinde Alman idealist felsefesi ve tarih görüşü, ütöpik sosyalizm, ekonomi politik aşılabilmiştir. Marksizm aynı şekilde kendine karşı da eleştireldir. Her seferinde kendini aşarak ilerleyen bir dünya görüşüdür Marksizm.

Denis Collin gibi Marksizm eleştirmenlerinin ortak tutumu, Marx-Engels-Lenin arasındaki uyumu bozmak üzerine kuruludur. Engels'i, Marx'ı, Lenin'i çarpıştırarak Marksizmi güvenilmez bir dünya görüşü haline getirmek ortak amaçtır. Eleştirmenlerinin yöntemlerinde farklılık vardır sadece.

Denis Collin, Engels'i eleştiriyor. Niçin? Engels, Marx'ın düşüncesini bitmiş, tamamlanmış bir dünya görüşü olarak sunmuş(!) Peki, nerede yapmış bunu? Engels ne zaman "Marksizm tamamlanmıştır," diye yazmış? Tek bir kanıt yok! Aksine Engels, Marksizmi bir dogma olarak görmez. Lenin, Engels'in tutumunu şöyle anlatır:

Engels, kendisi ve ünlü dostu hakkında şöyle derdi: Bizim doktrinimiz bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur. Bu klasik formül marksizmin sık sık gözden uzak tutulan bir yönünü etkili ve çarpıcı bir biçimde vurgular. Engels'in sözüne kulak asmadığımız takdirde, Marksizmi şekilsiz ve kırık dökük bir mumya haline sokmuş, canlı ruhunu boşaltmış, teorik temellerini yıkmış oluruz. Oysa, Marksizmin teorik temelleri diyalektik ve her şeyi kapsamına alan çelişkilerle dolu bir hareket anlamında tarih teorisidir. Bunu gözden uzak tuttuğumuz takdirde, Marksizmin çağın pratik sorunlarıyla, o her yeni dönemde değişebilen güncel sorunlarıyla ilişkilerini koparmış, en azından gevşetmiş oluruz.⁵

Peki, böyle konuşan Lenin'i de bir sebep bularak eleştirmek gerekmez mi? Denis Collin, Lenin'in, Marksizm savunusunda haklı olmadığını düşünür. Lenin'in haklı olduğu tek nokta, "somut şartların somut tahliline" önem vermesidir. Denis Collin der ki:

Marksizm ve Marx'ın düşüncesi konusunda kesinlikle haklı olmayan Lenin, Marksizmin yaşayan ruhunun (biz "Marx'ın düşüncesi" diye anlayalım) "somut durumların somut tahlili" olduğunu ileri sürerken çok doğru bir şey söylemektedir.⁶

5 V.I.Lenin, *Karl Marx ve Doktrini*, çev. Şiar Yalçın, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, 1995, s.121.

6 Denis Collin, a.g.y., s .222.

Böylece ince bir eleştiriyile Lenin'in, Marx'ı anlamadığını öğrenmiş oluruz.

Marx'a eleştiriler

Denis Collin'in, Marx'a yönelttiği eleştiriler akademik kürsülerin bilgiç profesörlerinin basmakalıp eleştirileridir. Bunlar Marksizmin özüyle değil, kelimelerle uğraşırlar. Ayrıca birbirlerinden kopya çekerler.

Ne kadar ilginçtir ki, siyaset bilimi profesörü Jon Elster'in *Marx'ı Anlamak* kitabı Denis Collin'in kitabıyla paralellik taşıyor ve birçok yerde Marksizmi aynı noktadan eleştiriyor. İşte Elster'den örnekler:

Marx, diyalektiğe açıkça atıf yaptığında, bu çoğu zaman o kadar genel, hatta yavandır ki, daha spesifik analizler bakımından hangi içermeleri taşıdığını görmek zordur!

Marx'ın uyumlu bir materyalist görüşü yoktu ve, olsaydı bile, bunun tarihsel materyalizm ile herhangi bir ilginç bağlantısı olmazdı.

Sonuç olarak, Marx, kapitalist bir toplumdaki devletin kapitalist bir devlet olması gerektiğini asla kanıtlayamadı.⁷

Biz tekrar Denis Collin'e dönelim. Onun Marksizmi nasıl anladığını kısaca aktaralım.

Denis Collin'e göre, Marx, kapitalizmden sonra gelecek yeni toplumun (komünizmin) üretim ilişkilerinin öncüllerinin kapitalist toplum içinde ortaya çıkacağını söylemiş. Denis Collin diyor ki:

Marx'a göre, yakın bir gelecekte toplumsal devrimin yeni bir evresi açılacaktır. Nasıl ki kapitalist sistem eski üretim tarzlarının yerine adım adım geçip onları yok ettiyse, aynı şekilde, kendisi de, öncülleri kapitalist ilişkilerin içinde zaten gelişmiş olan yeni toplumsal üretim ilişkilerine yerini bırakmalıdır.⁸

Burada Marksizmin bir yanlış anlaşılmasıyla karşı karşıyayız. Üretim ilişkileri nedir? İnsanların maddi hayatlarının üretiminde kurdukları bütün

⁷ Jon Elster, *Marx'ı Anlamak*, çev. Semih Lim, Liberte Yayınları, 2004, s. 36, 55, 421.

⁸ Denis Collin, a.g.y., s.190.

Devrimci Marksizm

ilişkilerdir. Bu ilişkiler en başta üretim araçlarına kimin sahip olduğunu, ikincisi bölüşümün nasıl olduğunu kapsar. Marx'ın dediği gibi:

Üretim ilişkileri ile temelde özdeş olan bölüşüm ilişkileri, üretim ilişkilerinin öteki yüzünü oluşturur.⁹

Komünist (sosyalist) üretim ilişkileri, kapitalizmin bağrında gelişmez. Feodalizmin içinde kapitalizmin üretim ilişkilerinin geliştiği gibi, kapitalizmin içinde komünist üretim ilişkileri gelişmez. Burjuva devrimlerle sosyalist devrimlerin amacını ayıran fark budur. Sosyalist devrimler devleti ele geçirip parçalayarak sosyalist üretim ilişkilerini planlı biçimde yeniden kurar.

Kapitalist üretim ilişkileri yabancılaşmış toplumun (tarihöncesinin) üretim ilişkileridir; birbirine yabancılaşmış insanların (sınıfların) iradelerine rağmen bilinçsizce kurulur. Oysa sosyalist (komünist) üretim ilişkileri yabancılaşmamış topluma ait ilişkilerdir; planlı işbirliğiyle, iradeyle kurulur ve tarihsonrasına aittir.

Peki, kapitalizmde yeşeren komünist öncüller nedir? Bunlar maddi araçlar ve embriyonik maddi koşullardır. Toplumsal üretici güçlerdeki gelişmeyi kapitalizm bilinçsizce sağlar. Marx'ın deyişiyle bu durum sermayenin hem görevi, hem de mazeretidir. Kapitalizm ancak komünist üretim tarzının maddi gereklerini hazırlar. Marx'ın söylediği şudur:

Toplumsal emeğin üretici güçlerindeki gelişme, sermayenin tarihsel işlevi ve varoluş nedenidir. İşte bu şekildedir ki, o, farkında olmadan, daha yüksek bir üretim tarzının maddî gereksinmelerini yaratır.¹⁰

Demek ki, Denis Collin, Marx'ı yanlış anlamış.

Denis Collin iddia eder ki, Marx, “işçi sınıfı”, “proletarya” deyimlerini kavramsal düzeyde açıklamaz ve bu deyimleri ender kullanır. Bu nedenle proletaryanın belirgin bir tanımı yoktur. Dolayısıyla ”sınıf bilincinden” bahsetmek de anlamsızdır. Denis Collin şöyle yazar:

Gençlik yazıları bir yana bırakılır ve Kapital'den yola çıkılırsa, durum iyice aşikârlaşır: “İşçi sınıfı” ve “proletarya” deyimlerine oldukça ender rastlanır,

9 Karl Marx, *Kapital*, Cilt 3, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 1997, s. 770.

10 Karl Marx, *Kapital*, Cilt 3, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, 1997, s. 229.

üstelik asla açıkça kavramsal bir kullanım görülmez. Marx emekten, emekçilerden, işçilerden söz eder, ama işçi sınıfından ya da çalışan sınıftan pek az söz eder! Şunu iyi anlayalım: Marx “işçi sınıfı” deyimini kullanır (Kapital’in 1. kitabında yaklaşık kırk kez) ama hiçbir belirgin kavramsal kullanım görülmez.

Ne var ki, proletaryanın belirgin bir tanımı olmadığından, proleterin ne olduğunun ancak çerçevesini çizebiliriz.

Böylece, Marksistlerin genellikle savunduğu gibi, bir sınıfın ancak sınıf bilinci varsa sınıf olduğu düşünülebilir. Ne var ki bu sorun başlı başına çok muğlaktır.¹¹

Yukarıdaki satırlar kendi içinde çelişki taşır. Engels’in *Komünizmin İlkeleri*’nde proletaryayı tanımladığını her Marksist bilir. Engels *Komünizmin İlkeleri*’nde, ”Proletarya nedir?” diye sorar ve yanıtlar:

Yanıt: Proletarya, toplumun, geçim araçlarını herhangi bir sermayeden elde edilen kârdan değil, tamamıyla ve yalnızca kendi emeğinin satışından sağlayan; sevinci ve üzüntüsü, yaşaması ve ölmesi, tüm varlığı emek talebine, dolayısıyla işlerin iyi gittiği dönemler ile kötü gittiği dönemlerin birbirlerinin yerini almasına, sınırsız rekabetten doğan dalgalanmalara dayanan sınıftır. Proletarya, yani proleterler sınıfı, tek sözcükle, 19. yüzyılın çalışan sınıfıdır.¹²

Ayrıca Engels *Komünist Manifesto*’nun 1888 tarihli İngilizce baskısına düştüğü dipnotta şöyle yazar:

Burjuvazi denince toplumsal üretim araçlarının sahipleri olup ücretli emeği sömüren modern sermayeciler sınıfı, proletarya denince kendi üretim araçlarına sahip olmadıklarından emek güçlerini satmaya muhtaç olan modern ücretli işçiler sınıfı anlaşılır. (Engels’in 1888 tarihli İngilizce baskıya notu.)¹³

Denis Collin’e, Marx’ın yazdığı mektuplarda birçok yerde “işçi sınıfı” veya “proletarya” deyimini örnek gösterilebilir. Ama bu gereksiz olacaktır. Marx ile Engels’i, Lenin’i bölmek isteyen bir Marksist eleştirmen için bu örnekler yeterli olmaz.

Denis Collin’in niyeti üzüm yemek değil, bağcıyı dövmektir. Bırakalım Engels’i, Lenin’i, Marx’ın *Felsefenin Sefaleti*’nde yazdığı şu satırlar sınıf bi-

11 Denis Collin, a.g.y. , s. 226, 228, 215.

12 Karl Marx - Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar, Cilt 1*, çev. Muzaffer Ardos, Sevim Belli, Ahmet Kardam, Kenan Somer, Sol Yayınları, 1976, s. 98.

13 Karl Marx - Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, çev. Nail Satlıgan, Yordam Kitap, 2008, s. 22.

lininin formülü değil midir?

Ekonomik koşullar ülkenin halk yığınlarını ilkin işçi haline getirir. Sermayenin dayanışması, bu yığın için ortak bir durum, ortak çıkarlar yaratmıştır. Bu yığın, böylece, daha şimdiden sermaye karşısında bir sınıftır, ama henüz kendisi için değil. Ancak birkaç evresini belirtmiş bulunduğumuz bu savaşım içinde, bu yığın birleşir, ve kendisini kendisi için bir sınıf olarak oluşturur. Savunduğu çıkarlar, sınıf çıkarları olur. Ama sınıfın sınıfa karşı savaşımı, politik bir savaşımdır.¹⁴

Denis Collin, *Felsefenin Sefaleti*'nin, Marx'ın gençlik yapıtı olduğunu söyleyerek itiraz edebilir. Denis Collin de bilir ki, sınıf bilinci gelişmeden siyasal hareket gelişmez. Marx'ın, F. Bolte'ye 1871'de yazdığı şu satırlara ne demeli?

Doğal olarak işçi sınıfının siyasal hareketinin kesin amacı, siyasal iktidarın ele geçirilmesidir ve elbette ki, bunun için daha önceden belli bir gelişim düzeyine ulaşmış, bizzat iktisadî savaşımında oluşmuş ve büyümüş bir işçi sınıfı örgütü gerekir.

Ama öte yandan, işçi sınıfının, sınıf olarak, egemen sınıflara karşı çıktığı ve dıştan gelme bir baskı ile onları geriletmeye çalıştığı her hareket, siyasal bir harekettir. Örneğin, tek tek bireyler olan kapitalistlerden bir tek fabrikada ya da bir tek sanayi kolunda, grevler yoluyla vb. çalışma süresinin (işgününün) kısaltılmasını koparmaya çalışmak, salt iktisadî bir harekettir; buna karşılık, 8 saatlik yasayı vb. amaçlayan bir hareket, siyasal bir harekettir.¹⁵

Denis Collin, Marksizmi belirsizliklerle dolu bir dünya görüşü olarak göstermek ister. Bu nedenle şöyle yazar:

Gerçekten de, Marx'ın metinleri büyük bir tamamlanmamışlık durumundadır ve *Kapital*'in II. ve III. kitaplarının yapısı son derece sorunludur.¹⁶

Marksizmi böyle gören bir araştırmacı Marksizmi gerçeğine uygun olarak anlatabilir mi?

Denis Collin'in içsel çelişkisi, hem Marksizmin ucunun açık olmasını istemesi, hem de Marksizmi geliştiren Lenin'e saldırmasıdır.

14 Karl Marx, *Felsefenin Sefaleti*, çev. Ahmet Kardam, Sol Yayınları, 1979, s.184.

15 Karl Marx, *Ücretli Emek ve Sermaye/Ücret, Fiyat ve Kâr*, a.g.y., s.162.

16 Denis Collin, a.g.y., s. 229.

“Sınıf bilinci” kavramı Marx’ta yoktur. Marksistlerin sonradan uydurdukları bir imalattır. “İşçi sınıf bilinci” ya da ”proletarya bilinci” gibi referanslar da yoktur. Bunlar Lenin’in, Troçki’nin ya da onların takipçilerinin kaleminde yaygınlık kazanmış ifadelerdir. Daha ender olarak da Engels’in geç dönem metinlerinde yer alırlar.¹⁷

Denis Collin’e göre Marksizmin bir devlet teorisi yoktur. Yazar diyor ki:

Marksistler için can sıkıcı sonuç, Marx’ta adına yakışır bir devlet teorisi olmamasıdır! Dolayısıyla Marksist devlet teorisi, genellikle koşulların dayattığı politik metinlerden yola çıkarak tasarlanmış bir kurgudan ibarettir.¹⁸

Bu eleştiriye yanıt olarak Marx-Engels’in *Alman İdeolojisi*’nde devlet üzerine yazdıkları, ya da Engels’in *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*’nde söyledikleri, veya Lenin’in *Devlet ve Devrim*’de yazdıkları aktarılabilir. Ama bunlar Denis Collin için yeterli değildir. Çünkü Marksist devlet teorisinin özünü sorunu vardır Denis Collin’in.

Marksizmin “olmayan” devlet teorisini Collin eleştirmekten geri durmaz. Şöyle yazar:

Dört önemli eleştiri yöneltilebilir:

1. Marksist teoriyi alttan alta destekleyen işlevselci devlet anlayışı, devlet örgütlerinin çeşitliliğini ve toplumsal mücadelelere indirgenemeyen politik mücadelelerin şiddetini anlamayı engelleyen tembel bir anlayıştır.
2. Devletin, egemen sınıfların tahakkümüne indirgenmesi ya totolojiktir ya da yanlış.
3. Devlet, hatta burjuva devleti, bütün toplumun ortak çıkarlarını da dikate alır.
4. Toplumsal üretim ilişkileri alanında doğan sınıf çelişkileri karşısında

¹⁷ A.g.y., s. 215-216.

¹⁸ A.g.y., s. 250.

politik mücadelenin belli bir özerkliği vardır.¹⁹

Collin'in varmak istediği yer neresidir? Bu yeri şu sözlerinden çıkarıyoruz:

Devlet, toplumsal ve politik çatışmaların bir kozu olarak kalır, güç ilişkilerinin billurlaşmasıdır, ama aynı zamanda, çeşitli veçheleriyle, toplumdaki bütün sınıfların ortak çıkarlarının savunucusudur, çünkü bu türden ortak çıkarlar, hoş gitse de gitmese de mevcuttur.²⁰

Demek ki, Denis Collin'in derdi başkadır. Marksizm, devlet teorisini bir sınıfın egemenliği üzerinde oturtur. Her devlet bir sınıf egemenliğidir, Marksizme göre. İşte, Collin'in kabul etmediği de budur. Collin burada Marksizm eleştirmenliğinden, burjuvazinin ideolojik görüş alanına geçer. Marksizmin karşısına, burjuva ideolojisinin devlet teorisini koyar. Devlet, toplumdaki tüm sınıfların çıkarını dile getirir(!)

Collin'in anti-Marksizmi de böylece açığa çıkar.

Collin'e, Marksizmin devlet teorisini yetersiz bulması veya yok sayması yetmez. Proletaryanın egemenliğini simgeleyen, devrim sonrası kurulacak proletarya diktatörlüğüne de saldırması gerekmez mi?

Proletarya diktatörlüğü günümüzde kesin olarak kullanım dışı kalmış bir ifadedir. Marksistlerin çoğu tarafından bile terk edilmiştir.

(...)

Marx'ın proletarya diktatörlüğünden ne anladığını bilmek kolay değildir.²¹

Bu yazının amacı Collin ile polemik yapmak, onun bütün görüşlerini eleştirmek değil. Bunun için "Marksizmi Anlamayanlar" diye bir kitap yazmak gerekir. Amacımız Collin'in yazdıklarının anti-Marksizm cephesine girdiğini göstermektir; Collin'i Marksizm safında göstermek isteyenlere bunun tersini göstermektir.

Proletarya diktatörlüğü sorununa dönersek, Marx'ın söyledikleri çok açıktır. Marx, kapitalizm ile komünizm arasındaki geçiş dönemi için zorunlu bir devlet olan proletarya diktatörlüğünü, proletaryanın egemen sınıf olarak

¹⁹ A.g.y., s. 264.

²⁰ A.g.y., 2008, s. 272-273.

²¹ A.g.y., s. 277-278.

örgütlenmesi ile özdeş tutar. Burjuvazinin devrimle yıkılması, proletaryanın iktidara gelmesi = İşte, proletarya diktatörlüğü!

Proletarya diktatörlüğünden vazgeçenler Marksizmden vazgeçer. Marx ölümüne kadar bu temel ilkedен vazgeçmemiştir. Collin açıkça şöyle yazar:

Proletarya diktatörlüğü ifadesinin anlamını büyük ölçüde yitirdiğini belirtelim. 1848-1852 yıllarında olduğu gibi, toplumsal dönüşüm sürecinin ister istemez şiddete dayalı niteliğine bağlı devrimci bir strateji söz konusu olmayacaktır.²²

Collin'in bu sözleri onun Marksizm anlayışının yanlışlığını belgeler.

Collin'in kendisi proletarya diktatörlüğünü gereksiz bulduğu yetmezmiş gibi, Marksizmin proletarya diktatörlüğü ile sosyalizm (komünizmin birinci aşaması) arasındaki ilişkiyi bozar. Collin'e göre, komünizmin birinci aşamasında proletarya diktatörlüğünün olacağını Marx söylemiştir. Oysa bu yorum "Stalinci Marksizmin" yorumudur. Marx'la ilgisi yoktur. Önce Collin'in ne yazdığına bakalım:

Marx kapitalist toplumun komünist topluma dönüşümünü iki evrede düşünür. Kelimenin gerçek anlamıyla komünist toplumdan önce, der *Gotha Programının Eleştirisi*, bir geçiş evresi araya girer ("komünist toplumun birinci evresi").

Demek ki proletarya diktatörlüğü, komünizmin birinci evresinde toplumsal çelişkilerin sürmesinden kaynaklanan bir zorunluluktur; bu çelişkiler Marx'a göre yetersiz üretim düzeyinden kaynaklanır.²³

Demek ki, Collin'e göre: Komünizmin birinci aşaması (Lenin'in sosyalizm dediği dönem) = Proletarya diktatörlüğü. Aynen Stalin'in formüle ettiği gibi, proletarya diktatörlüğü olan bir sosyalizmi savunur Collin.

Marx hiçbir yerde komünizmin birinci aşaması ile proletarya diktatörlüğünü eşitlemez. Proletarya diktatörlüğü, geçiş toplumuna aittir, sosyalizme değil! Komünizmin birinci aşaması geçiş toplumundan sonradır ve komünizmin içindedir.

İşte, Collin'in anladığı Marksizm bu kadardır ve Stalin'in revizyonuyla uyuşur.

22 A.g.y., s. 282-283.

23 A.g.y., s. 280, 282.

Collin, geçiş toplumu ile komünizmin ilk aşamasını karıştırdığı için, komünizmin ilk aşamasında meta üretiminin varlığını sürdürdüğünü savunur. Tıpkı Stalin gibi! Collin komünizmin ilk aşaması için şöyle yazar:

Bu toplumda meta değişiminin ilkeleri hâlâ geçerlidir. Kapitalistler artık var olmadığından ve çalışabilecek durumdaki bütün bireyler emekçi olduğundan artık kapitalist bir toplum değildir, ama emek ürünleri hâlâ meta biçimindedir: Eşdeğerlerin değişimi hâlâ geçerlidir. Komünist toplumun birinci evresi eşitliği elbette gerçekleştirir.²⁴

Oysa Marx, Gotha Programı eleştirisinde komünizmin ilk aşamasını anlattığı bölümde meta üretiminin (değişimin = mübadelenin) olmadığını çok açık olarak söyler:

Üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayanan komünal bir sosyal düzen içinde, üreticiler ürünlerini değişmezler.²⁵

Demek ki, Collin'in sosyalizm konusunda anlattığı Marksizm, gerçek Marksizm değil, Stalinizmin sosyalizm teorisidir.

Collin, 1989-1991 yıllarında “bürokratik sosyalizm”in yıkılışını gerçek Marksizmin yıkılışı olarak görür.

Dolayısıyla, Marx'ın komünizminin kesin olarak geçerliliğini yitirdiği düşünülebilir. Gerçekten de, tarihsel komünizmin krizi, aynı zamanda Marx'ın komünizminin de krizidir. 1989-1991 büyük altüst oluşu sırasında SSCB'de ve Doğu Avrupa ülkelerinde işçi sınıfının sağır edici sessizliği, hatta “normal” bir kapitalizmin yeniden-inşaasına rızası, Costanzo Preve'nin dediği gibi, “bu son iki yüzyılın dünya tarihinin en önemli olaylarından, daha doğrusu olay-olmayan'larından biridir.”²⁶

24 A.g.y., 2008, s. 280.

25 Karl Marx - Friedrich Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi*, çev. M. Kabagil, Sol Yayınları, 1969, s. 30.

26 Denis Collin, a.g.y., s. 300.

Uzunca anlatmaya değmez. Yıkılan şey, sosyalizm değil, Stalin'in temellerini attığı bir geçiş toplumdur. Hem de dejenere olmuş bir işçi devletidir. Marksizmin teorisi tersinden kendini doğrulamıştır. Sosyalizm dünya çapında kurulabilir ancak.²⁷

Peki, Collin'in, Marx-Marksizm konusunda vardığı sonuç nedir? Kendisinden aktaralım:

“Her şeyden kuşku duy!”: Marx'ın sloganı budur ve tarihin cilvesidir ki, bunu söyleyen adam bir dogma üreticisine dönüşmüştür.

Oysa tarihsel komünizm, yirminci yüzyılın komünizmi ölmüştür. Ve kimse onu diriltmeyi düşünmez, kendilerine hâlâ komünist diyen parti ve hükümetler bile.

Marx'ın teorisinin bilimsel çekirdeği, görmüş olduğumuz gibi, tamamen çürütülebilirdir.

(...)

Görmüş olduğumuz gibi, Marx'ın teorisinin ideolojik yanı, yani işçi sınıfının tarihsel rolü fikri geçersiz kalmıştır.²⁸

Böylece anlamış oluyoruz ki, Collin'in anlattığı Marksizm, onun anlamadığı devrimci Marksizmin karşı ucudur.

Collin anti-Marksisttir ve yazdığı kitabın ismini şöyle değiştirmek gerekir: *Marx'ı Anlamamak!*

27 Geniş bilgi için: Mehmet İnanç Turan, *Yaşanmamış Sosyalizm*, Yordam Kitap, 2008.

28 Denis Collin, a.g.y., s. 295, 296, 303.